

Barikády v pražském Květnovém povstání

Počátek roku 1945 charakterizovala skutečnost, že se neodvratně přibližoval konec druhé světové války na evropském kontinentě. Vítězný postup spojeneckých armád vzbuzoval reálné naděje na brzké zhroucení hitlerovského Německa, a tím i ukončení více než šestileté poroby českého národa.

V celém průběhu povstání měla Praha mimořádné postavení a zvláště důležitou úlohu. Vždyť šlo o hlavní město, v němž se vždy konec konců rozhodoval osud revoluce. K tomu pak přistupovaly citové vztahy českého obyvatelstva, které na Prahu hledělo jako na zosobnění celé své historie. V průběhu povstání se Praha stala sídlem hlavního povstaleckého orgánu, České národní rady, a informace a směrnice, jež vysílal pražský rozhlas, určovaly základní orientaci celého povstání. Protifašistické povstání českého lidu se samo o sobě vojensky proti nepřátelské přesile dlouho udržet nemohlo. Německá armáda i další ozbrojené formace měly stále dost technických prostředků, jimž by povstalci v otevřeném boji stěží odolávali.

Povstání Pražanů v květnu 1945 je charakteristické stavbou barikád. Nedostatečně ozbrojení povstalci neměli jinou možnost účinné obrany proti početnému a dobře ozbrojenému nepříteli. Moment překvapení, ofenzivní nástup a vysoká bojová morálka povstalců se významně podílely na úspěšném průběhu prvního bojového dne. Bojovníci se do večera takřka s holýma rukama zmocnili téměř všech mostů, hlavní pošty, elektrárny, rozhlasu, meziměstské telefonní ústředny, strašnického vysílače, nádraží (s výjimkou hlavního a devického) a dalších důležitých strategických objektů. Tíživým problémem stále zůstával nedostatek zbraní a jedinou obranou proti vojenské převaze fašistů byly barikády, překážky, zátaras. Ráno 6. května se rázem Praha změnila v neprůchodnou pevnost. Podobné překážky vyrostly i na přístupových silnicích a ztěžovaly nacistům rychlý přísun záloh do města. Celkem jich bylo na území bývalé Velké Prahy během Květnového povstání vybudováno přes 2000.

Když Česká národní rada vyzývala ke stavbě barikád, desítky tisíc Pražanů se daly do práce. Vytrhávaly dlažební kostky a chodníkové obručníky, které pak tvořily hlavní materiál při stavbě barikád. Ze všech stran snášely nejrozmanitější věci – popelnice, prkna, trámy, káry, ruční vozíky, dvoukoláky, pytle s pískem a hlínou, kusy železa, cihly, kameny, vodovodní hydranty, vany, školní lavice, nejrůznější haraburdí, regály z krámů, skříně,

Barikáda v Černokostelecké ulici, Praha 10

postele, kamna — prostě vše, co bylo po ruce a co se dalo přinést nebo přivézt. Brzy k tomu začaly přibývat i těžší věci jako auta, vozy pouliční dráhy, autobusy, a dokonce i železniční vagóny a lokomotivy, stěhovací i jiné nákladní automobily. Ke stavbě barikád byly také káceny stromy, vyvracena vrata a různé sloupy.

Po celé Praze i jejím okolí vznikaly protitankové překážky a barikády, které uzavíraly téměř všechny komunikace ve městě, hlavně výpadovky, a leckde dosahovaly až dvoumetrové výše. Přitom většina z nich byla nepřetržitě po celé další dny povstání střežena ozbrojenými bojovníky. Na stavbě každé z nich se bezprostředně podílely desítky a někde i stovky lidí. Celkem se stavby barikád zúčastnilo asi 100 000 osob. Nadšení Pražanů při jejich stavbě bylo tak velké, že co za jednu noc postavili, to se po válce odklízelo ještě několik měsíců.

Se stejným nadšením Pražané své barikády hájili. Na jejich obraně se v průběhu dalších dní a nocí podílelo asi 30 000 bojovníků vyzbrojených ukořistěnými zbraněmi, převážně ručními. Rychle a s velkým elánem vybudované barikády v pražských ulicích izolovaly a lokalizovaly nacistická ohniska ve městě, znemožnily nepřátelským jednotkám volný postup v ulicích a umožnily účinnější obranu proti německým tankům zvnějška.

V literatuře se nejčastěji udává, že v pražském povstání bylo vybudováno 1600 barikád.¹ V Muzeu hl. města Prahy je v soupisu barikád, který vznikl ve spolupráci s obvodními výbory Svazu protifašistických bojovníků, zaneseno už 2058 položek. Soupis barikád je členěn už

Barikáda na dnešní třídě SNB, Praha 10

podle nového rozdělení Prahy (nikoliv tedy podle dělení platného v roce 1945). Ovšem podchyceny jsou ty barikády, které vznikly na území tehdejší Velké Prahy. Bohužel u mnoha míst chybí přesnější údaje o použitém materiálu i o bojích, které na nich případně probíhaly.

V Praze 1 byly podle soupisu vybudovány 244 barikády; z toho na Starém Městě 108, na Malé Straně 35 a v části Nového Města, které patří k Praze 1, 101 barikád. Na Starém Městě bylo ve 28 ulicích postaveno po dvou a více barikádách, ve 22 ulicích po jedné. Je samozřejmé, že některé ulice (tak jako i v jiných obvodech Prahy) nebyly opevněny. Na Starém Městě to byla např. Pařížská ulice, kde stavbu barikád znemožňovala střelba německých fašistů z právnické fakulty. Na Malé Straně bylo v 9 ulicích po jedné barikádě, v 10 ulicích jich stálo větší množství. Podobně na Novém Městě bylo více barikád ve 24 ulicích, po jedné v 17 ulicích.

Nejčastěji použitým materiálem byly dlažební kostky, popelnice, prkna a starý nábytek. V Panské ulici se uplatnily role tiskárenského papíru, v Karlově ulici, kromě obvyklého materiálu, také jedna loď.auta a vozy elektrické dráhy byly využity například na barikádách v Celetné (jednak u kina Sevastopol, jednak na barikádě od domu č. 10 k Týnskému chrámu), na dvou v Revoluční a v Žitné ulici.

Na obvodu Prahy 1 se boje na barikádách soustřeďovaly zejména na Staroměstském náměstí a do jeho okolí – Celetné, Dlouhé, Melantrichovy, na Novém Městě u všech tří

Barikáda na Národní třídě

zdejších nádraží a v Jindřišské a Panské ulici, kde povstalci pevně drželi hlavní poštu. Boje probíhaly i v Karlově ulici, v ulici U milosrdných, v Revoluční třídě, v Soukenické, Žitné, v Klimentské, U staré školy, ve Štěpánské, na Václavském náměstí, ve Vojtěšské ulici a na dalších místech.

V Praze 2 byly vybudovány celkem 324 barikády, z toho na Novém Městě 102, na Vinohradech (část, které patří do Prahy 2) 167, na Vyšehradě 20 a v části Nuslí 22. V novoměstské části Prahy 2 bylo 27 ulic opevněno dvěma a více barikádami, v 16 občané vybudovali po jedné, na Vinohradech v 15 ulicích rovněž po jedné a ve 37 bylo více barikád (z toho pouze v 11 ulicích jen dvě). Tento poměrně vysoký počet ulic s více barikádami je dán také charakterem vinohradské výstavby (zejména délkou ulic). Na Vyšehradě byla jedna barikáda pouze v Hostivítově a Libušině ulici, v dalších šesti jich bylo více. (Na Slupi – 3, nábreží B. Engelse – 4, Neklanova – 3, Přemyslova – 3, Svobodova – 2, V pevnosti – 2). V Nuslích v ulicích Na Bučance, Nezamyslově a Zábojově vybudovali Pražané po jedné, v ostatních pěti ulicích více (Jaromírova, Oldřichova, Sekaninova, Slavojova a Svatoplukova ulice).

I zde byly hlavním materiálem dlažební kostky, popelnice, prkna atd.; méně se uplatnily

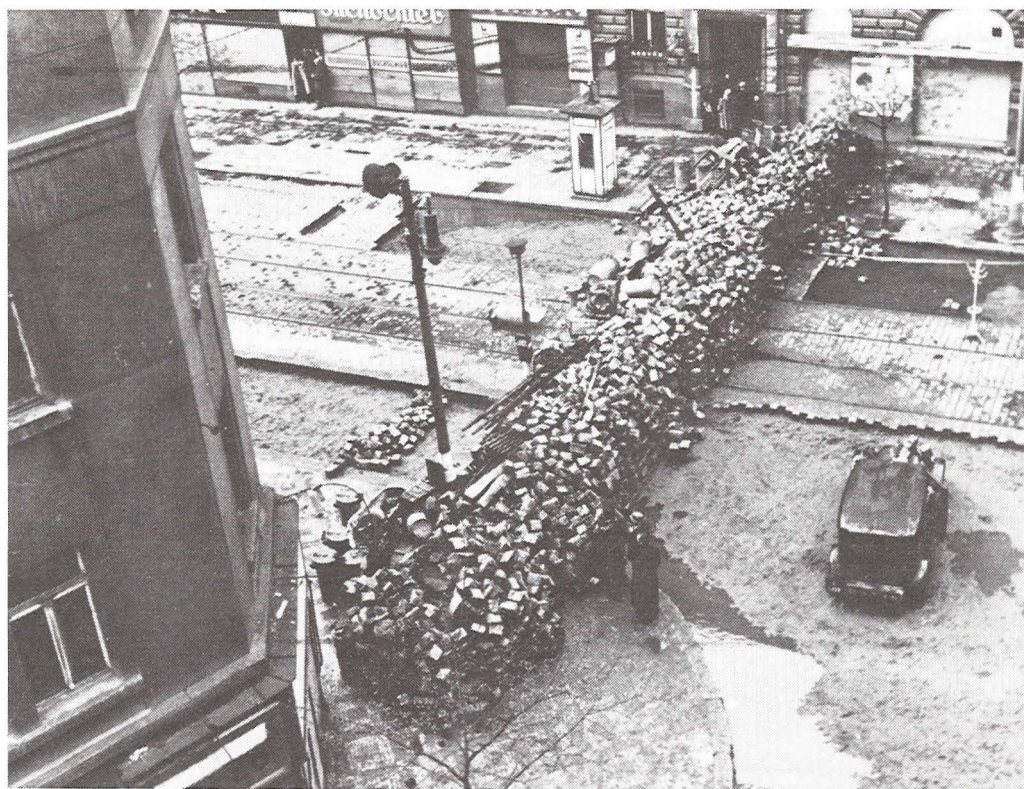
Jedna z četných barikád na Vinohradské třídě u čp. 2157

Barikáda ve Slezské ulici u čp. 1898, postavená 7. května

Barikáda v Norské ulici, Praha 10
Barikáda v ulici W. Piecka

O bojovníky z barikád se starali občané z okolních domů

tramvaje a auta. Budovu rozhlasu, o kterou se bojovalo po celou dobu povstání, opustili povstalci teprve po bombardování, při němž bylo zničeno vysílací zařízení. Boje však v Praze 2 neprobíhaly jen u rozhlasu. Bojovalo se na četných dalších místech, jako například o Palackého most, kde byla jedna barikáda a druhá ho z nábřeží B. Engelse uzavírala, o ulici U Kanálky, Oldřichovu a V pevnosti.

V Praze 3 bylo v průběhu Květnového povstání postaveno nejvíce barikád – plných 370. Vinohradská část Prahy 3 se na tomto počtu podílí 67 barikádami, ostatní 303 byly vybudovány na území Žižkova. Na Vinohradech bylo v 10 ulicích po jedné barikádě, zbylé byly postaveny v dalších 14 ulicích. Nejvíce jich bylo přirozeně na Vinohradské třídě – 14.

Barikáda ve hradbách na Vyšehradě

Na Žižkově bylo pouze 11 ulic opevněno jednou barikádou, dalších 292 bylo postaveno v 60 ulicích. Málokterá z nich měla pouze dvě barikády, ve většině případů šlo o větší počet.

Praha 3 měla tu zvláštnost, že se zde mnohem méně než v jiných částech Prahy uplatnily dlažební kostky. Kromě několika aut a tramvají byly použity například sudy (Českobrodská ulice), vozy (Chelčického, Jeseniova, Koněvova ulice); v Koněvově ulici (směrem ke dvoru Pražáčka) kromě tramvaje i barely, sudy, trámy a traverzy. Na barikádách v Malešické ulici (na přístupové silnici do centra Prahy) to byly železniční vagóny, nákladní vozy, demontované kolejnice a klády, na Vinohradské třídě u čp. 2348 byly stavebním materiálem pytle s pískem, stromy, trámy a prkna.

Také zde probíhaly během Květnového povstání urputné boje. Zde se povstalci utkali s jednotkami tankové divize SS Wiking. Houževnatý odpor na přístupových cestách do centra města zlomili okupanti tím, že hnali před tanky civilní obyvatelstvo. S použitím stejné metody se jim podařilo 7. května večer proniknout na Pražáčku a pak pokračovali v pozvolném pronikání přes Žižkov dolů, do středu Prahy. Silné boje proto probíhaly v Malešické, Olšanské, Spojovací (7. 5. zde německý tank barikádu rozbil), Českobrodské a také ve Šrobárově, Biskupcově a Koněvově ulici a na Vinohradské třídě.

V Praze 4 bylo postaveno 89 barikád. Soustřeďovaly se zejména na přístupových cestách do centra, tj. v ulicích Branické, Jeremenkově, Tábořské, Na dolínách, Na Pankráci a u náměstí Hrdinů. Značný počet barikád byl v Podolské – 10 a v Sinkulově ulici – 7. Tyto údaje jsou tedy z Braníka a Podolí. Také v dalších částech Prahy 4, v Nuslích, Krči a Michli, se opevňovaly ulice, které vedly do centra. V Nuselské ulici stálo 9 barikád a v Michelské 7.

Celkem bylo v Praze 4 uzavřeno 21 ulic jednou a 17 ulic více barikádami. Těchto 17 ulic – většinou na přístupu do středu města – bylo opevněno celkem 67 barikádami.

Bojový svazek SS Wallenstein, který útočil po obou březích Vltavy od jihu, měl úspěch jen na pravém břehu. Zde se esesáci po těžkých bojích zmocnili Lhotky, Braníka, Krče a části

V chvílích odpočinku

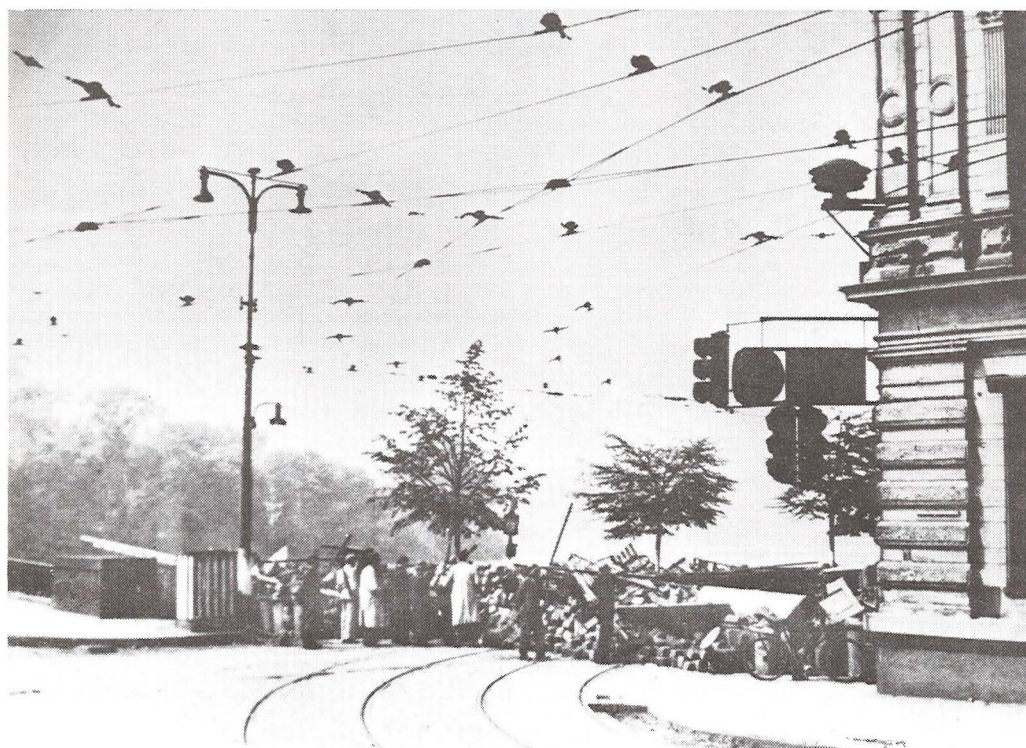

Michle; pronikli na Pankrác, do Podolí, na Soudní náměstí (dnes Hrdinů) a na Jezerku. Na barikádách zde bojovali hlavně dělníci Janečkovy továrny a místní mládež.

Na levém vltavském břehu probíhaly boje proti tomuto svazku SS v Praze 5 na Zlíchově a Barrandově. Také v Praze 5 – hlavně na Smíchově – se budovaly barikády. V oblasti Smíchova, Košíř, Radlic, Jinonic, Hlubočep a Malé Chuchle jich obyvatelé postavili na 159. Z tohoto počtu plných 130 barikád bylo na Smíchově (sem jsou zařazeny i barikády v Plzeňské a Radlické, které zasahují do dalších oblastí Prahy 5). Kromě obvyklého materiálu se v ulici Na Zlíchově a ve Zbraslavské ulici uplatnily i lokomotivy, v Plzeňské dvě železniční cisterny, v Ostrovského ulici železniční vagóny.

Nejhustší síť barikád byly opevněny opět přístupové cesty do centra Prahy, jako Holečkova ulice (5), Janáčkovo nábreží (3), smíchovská strana Jiráskova mostu a Palackého mostu, ulice S. M. Kirova (5), Na Václavce (4) a křižovatka u Anděla, kde barikády stály ve všech čtyřech směrech (v ulicích Plzeňská, Nádražní, Lidická, S. M. Kirova). Nejvíce barikád bylo vybudováno v Radlické ulici – 12, v Nádražní – 16 a na Plzeňské dokonce 25. Již 6. května zde bojovníci z barikád dosáhli úspěchu proti bojovému svazku SS Wallenstein

Barikáda na nábreží před Národním divadlem

Barikáda ve Vršovicích na třídě SNB

u motolské vozovny i na přístupových cestách do středu Prahy, a týž den se jim podařilo získat celý Smíchov.

V Praze 6 bylo vybudováno 151 barikád, z toho ve Střešovicích 53, v Břevnově 42, v Dejvicích spolu s Podbabou a Bubenčí 40 a ve Vokovicích a Veleslavíně 16. Ve Střešovicích bylo 11 ulic opevněno jednou a 11 ulic více barikádami. Nejvíce jich stálo v Bělohorské ulici – 12 a v Radimově – 8. V Břevnově byla jedna barikáda v 7 ulicích, v ostatních 15 až na nepočtené výjimky po dvou. Obdobná situace byla i v Dejvicích, Bubenči a Podbabě, kde 17 ulic mělo po jedné barikádě, 5 ulic dvě barikády, 2 ulice tři a jen Veleslavínská jich měla sedm. Ze šestnácti barikád, které byly ve Vokovicích a Veleslavíně, patnáct jich bylo na Kladenské a jedna v ulici K Červenému vrchu.

Materiál byl opět tradiční, více se uplatnily různé traverzy, sudy od asfaltu, v Podbabě u viaduktu železniční vagóny a ve Střešovicích v Cukrovarnické a Farní ulici materiál z vozovny. V Praze 6 se bojovalo zejména u strahovského stadiónu, v Podbabě u bubenečského nádraží, v Břevnově (například v Bělohorské ulici) a jinde.

Praha 7 byla opevněna 287 barikádami. Oproti Praze 6 byla zde většina ulic přehrazena více než jednou barikádou – to se týká 63 ulic (z nich pouze 16 mělo dvě barikády), jen ve 13 ulicích bylo po jedné. Také mosty jimi byly opevněny.

V Praze 7 probíhaly urputné boje, když se 7. května fašistům podařilo proniknout ulicí V Holešovičkách až k Trojskému mostu (dnes Barikádníků), jehož tři barikády byly houževnatě bráněny. Během bojů o tento most většina obránců padla; zbylých šest ustoupilo

Barikáda ve Spálené ulici na rohu u Národní třídy – vítání Rudé armády

po nerovném boji z poslední rozstřílené barikády teprve tehdy, když fašisté hnali před tanky civilní obyvatelstvo. Ani potom však Němci daleko nepostoupili. Tankové divizi SS Das Reich, která zde útočila, se podařilo vytvořit nevelké předmostí na levém vltavském břehu, sahající od mostu Barikádníků k holešovickému přístavu. Jejich další postup do centra města byl zastaven na barikádách v přilehlých ulicích, hlavně u holešovické elektrárny, v Argentin-ské ulici a u Uránie. Dne 8. května se esesáci z divize Wiking zmocnili nádraží Praha-střed a dostali se až k Hlávkovu mostu. Pokus proniknout přes něj do Buben a na Letnou však obránci odrazili, přes to, že i zde nacisté hnali před tanky ženy a děti, aby jim otvíraly cestu barikádami.

V Praze 8 vybudovali povstalci 162 barikád, z toho 20 v Karlíně. Mnoho jich zde bylo postaveno až v průběhu revoluce – 6. a 7. května; například na třídě Rudé armády a Sokolovské třídě. Na 40 ulic bylo chráněno jednou barikádou, ostatní 122 byly rozmístěny v dalších 25 ulicích. I z této strany byly opevněny most Barikádníků a Libeňský most. V oblasti Prahy 8 stálo nejvíce barikád opět na přístupových ulicích do centra: v Sokolovské třídě 16, na třídě Rudé armády dokonce 34, což je největší počet barikád na jednu ulici (je to dáno mimo jiné i její délkou).

Němečtí zajatci při odklizení barikád

Na stavbu byly i zde použity dlažební kostky, fošny, popelnice, ale i železniční vagóny a vozy elektrické dráhy. Esesáci zahájili 7. května útok na Kobylisy a Libeň. Postupovali po třídě Rudé armády, kde se jim podařilo zničit několik barikád a obsadit vozovnu Elektrických podniků. Útok dále směřoval z Kobylis přes libeňskou Vychovatelnu do Libně a na Pelc-Tyrolku. Dále fašisté útočili z Vysočan na Balabenku a na Palmovku. Nakonec se jim podařilo spojit se s posádkami na Invalidovně a v Žižkových kasárnách v Karlíně.

V Praze 9 – ve Vysočanech, Hrdlořezích, Hloubětíně a na Proseku – máme podchyceny 43 barikády, které se tu soustřeďovaly kolem železniční tratě a dále v ulicích vedoucích do středu Prahy: Českobrodské, Novovysočanské, Poděbradské, Sokolovské a Prosecké. V těchto ulicích a dále na náměstí Lidových milicí a v ulici Nad Krocínkou bylo vybudováno vždy několik barikád, v dalších 20 ulicích stálo po jedné. V Praze 9 se bojovníci z barikád utkali s jednotkami tankové divize SS Wiking, které útočily od východu a severovýchodu. Svou početní i materiálovou převahu uplatnily tyto jednotky v Hloubětíně a probily se, jak již bylo řečeno, na Balabenku a Palmovku.

V Praze 10 bylo vybudováno 229 barikád; z toho ve Strašnicích, Hostivaři, Záběhlicích a Malešicích 64, v této části Vinohrad 26 a ve Vršovicích s částí Michle 139. Ve vinohradské

části Prahy 10 bylo 7 ulic opevněno jednou barikádou, v dalších 5 ulicích jich bylo více. Ve Vršovicích s částí Michle bylo 12 ulic chráněno jednou, 32 ulice měly více barikád; ve zbývajících částech Prahy 10 stálo ve 14 ulicích po jedné a v dalších 10 ulicích více barikád. Největší počet jich měly ulice vedoucí do centra: Černokostelecká – 10, Záběhlická – 11, Kodaňská – 9, Ruská – 13, třída Sboru národní bezpečnosti – 10 a Žitomířská – 8. Stavební materiál byl stejný jako jinde, hlavně to byly dlažební kostky. Železniční podjezd ze seřaďovacího nádraží ve Vršovicích (na Malešice) u ulice U seřadiště byl celý vyplněný dlažebními kostkami, v Kralovické ulici byl podobně využit dřevěný most.

Ve Vršovicích se povstalcům podařilo ovládnout v průběhu 6. května vozatajská kasárna, bojovalo se tu o kasárna Jana Roháče z Dubé a u továrny Kanold. Boj pokračoval i na jihovýchodě města – v Hostivaři, Zahradním Městě a Černokostelecké ulici. Zde se povstalci zmocnili nepřátelské protiletadlové baterie na Groši.

Dne 9. května ráno dosáhly první sovětské tanky Prahy. Osloboditelé se zde setkávali s bojovníky na barikádách, ti jim pomáhali při postupu a účastnili se společných bojů se zbytky nepřítele. Pražská operace Sovětské armády se vyznačovala jedinečnou rychlostí, byla dokončena o tři dny dříve než bylo plánováno. Mnoho sovětských vojáků zde položilo své životy v době, kdy Němci už neměli vést žádné bojové operace. Za Květnového povstání v Praze zahynulo 3700 občanů, z toho asi polovina padla na barikádách.

POZNÁMKY

¹ Např. Bouček, M. – Šibrava, K.: *Komunisté v boji za novou socialistickou Prahu v letech 1945–1948*, Praha 1982.

Král, V.: *Osvobození Československa*, Academia, Praha 1975.

Mahler, O. – Broft, M.: *Praha v květnu 1945*, Panorama, Praha 1985.

LITERATURA

Český odboj a Květnové povstání, sborník dokumentů, Praha, Svoboda 1975.

Hájková, A.: *Praha v komunistickém odboji*, Praha, Svoboda 1984.

Huňáček, Z. – Jožák, J. – Stříbrný, J.: *Květnové povstání českého lidu*, ČSPB, Praha 1985.

Plecitá, Z. – Plecitý, B.: *Májové dny roku 1945 v Praze*, MV KSČ v Praze, Praha 1980.

Soupis barikád, Muzeum hl. města Prahy.